РОЗДІЛ 9
УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2'06-34-93.09:741.5](092):373.3/.5.016:811.161.2
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.49.47

ФЕНОМЕН КОМІКСІВ АНАТОЛІЯ ВАСИЛЕНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЧИТАННЯ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЖУРНАЛУ «СОНЯШНИК»)

THE PHENOMENON OF COMICS ANATOLIY VASYLENKO AT UKRAINIAN LANGUAGE AND READING LESSONS (BASED ON MATERIALS FROM THE MAGAZINE "SONYASHNYK")

Барабаш С.М.,
orcid.org/0000-0002-9405-0839
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

Бурко О.В.,
orcid.org/0000-0001-5843-4686
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки, психології та філології
Приватного вищого навчального закладу «Український гуманітарний інститут»

У статті зосереджено увагу на феномені коміксів Анатолія Василенка на уроках української мови і читання (за матеріалами журналу «Соняшник»).

Пошанування героїв російсько-української війни засобами літератури, культури є дієвим чинником меморіалізації, що сприяє збереженню історичної пам'яті, фіксації військових злочинів та формуванню ментально здорового суспільства. Так, у фонді Бібліотеки імені Гната Юри м. Києва є книги з особистої колекції загиблого у бою Костянтина Рослова (Вояка Schweik) – захисника України, відданого шанувальника аніме. Із першого дня повномасштабного вторгнення він боронив рідну землю, але, взявши зброю до рук, не полишав перекладати аніме.

Фіксуючи зацікавлення мальописами, розвитком світової та української культури, нами по-новому висвітлено творчість вітчизняного коміксороба, яскравого представника дев'ятого мистецтва – Анатолія Петровича Василенка (7 листопада 1938 р. – 8 червня 2022 р.).

Автори підручників НУШ використовують на уроках комікси. Так, Олена та Андрій Іщенки в «Українській мові та читанні» (2020) звернулися до мальопису Анатолія Василенка «На току». Вони подали біографічну довідку про знаменитого художника, назвавши його «батьком українського коміксу»; сформували тлумачний словничок до тексту (тік, комора). Їхній творчий підхід виявився ще й у тому, що запропонували розглядати комікс частинами з послідовними відповідями на запитання.

Мальописи Анатолія Василенка на заняттях з української мови і читання сприяють вихованню сьогочасного покоління, збереженню культурної спадщини та формуванню національної свідомості. У процесі навчання цей жанр є не лише розважальним елементом, але й засобом освіти. Вивчення історії коміксів, розуміння закладених у них сенсів сприяє розвитку критичного мислення, розумінню історичних процесів, морально-етичних засад. Комікси – це своєрідний медіаформат, який тісно взаємодіє з культурними, соціальними та політичними процесами в країні.

Ключові слова: Костянтин Рослов (Вояка Schweik), Анатолій Василенко, Леся Воронина, комікс, аніме, манга, дитячий журнал «Соняшник», уроки української мови і читання.

The article focuses on the phenomenon of Anatoly Vasylenko's comics in Ukrainian language and reading lessons (based on materials from the magazine "Sunflower").

Honoring the heroes of the Russian-Ukrainian war through literature and culture is an effective factor in memorialization, which contributes to the preservation of historical memory, the recording of war crimes and the formation of a mentally healthy society. Thus, the collection of the Ignat Yury Library in Kyiv contains books from the personal collection of Konstantin Roslov (Soldier Schweik), who died in battle – a defender of Ukraine, a devoted fan of anime. From the first day of the full-scale invasion, he defended his native land, but taking up arms, he did not stop translating anime.

By capturing interest in cartoons, the development of world and Ukrainian culture, we have shed new light on the work of the domestic comic artist, a bright representative of the ninth art – Anatoliy Petrovych Vasylenko (November 7, 1938 – June 8, 2022).

The authors of the textbooks of the National School of Arts use comics in their lessons. Thus, Olena and Andriy Ishchenko in "Ukrainian Language and Reading" (2020) turned to Anatoliy Vasylenko's cartoon "At the Threshing Floor".

They provided a biographical note about the famous artist, calling him the “father of Ukrainian comics”; they formed an explanatory dictionary for the text (tick, barn). Their creative approach was also manifested in the fact that they suggested considering the comic in parts with sequential answers to questions.

Anatoliy Vasylenko's drawings in Ukrainian language and reading classes contribute to the upbringing of the younger generation, the preservation of cultural heritage and the formation of national consciousness. In the learning process, this genre is not only an entertainment element, but also a means of education. Studying the history of comics, understanding the meanings embedded in them, contributes to the development of critical thinking, understanding historical processes, moral and ethical principles. Comics are a unique media format that closely interacts with cultural, social and political processes in the country.

Key words: Konstantin Roslov (Warrior Schweik), Anatoly Vasylenko, Lesya Voronina, comics, anime, manga, children's magazine "Sunflower", Ukrainian language lessons and reading.

Постановка проблеми. Пошанування героїв російсько-української війни засобами літератури, культури є дієвим чинником меморіалізації, що сприяє збереженню історичної пам’яті, фіксації військових злочинів та формуванню ментально здорового суспільства. Завдяки культурним ініціативам фіксуються імена полеглих, пам’ять формує нове ментально здорове покоління, яке цікавиться книгою, творчістю, історією. Так, у фонді Бібліотеки імені Гната Юри м. Києва є книги з особистої колекції загиблого у бою Костянтина Рослова (Вояка Schweik) – захисника України, відданого шанувальника аніме. Із першого дня повномасштабного вторгнення він боронив рідну землю, але, взявши зброю до рук, не полишав перекладати аніме, з якими можна ознайомитися на AniTube [1]. Після загибелі сина його мати передала у книгозбірню колекцію улюблених аніме своєї дитини, нашого воїна. На знак поваги та пошанування побратими Вояка Schweik продовжують поповнювати колекцію книг аніме. Бібліотекарі свідчать про значний інтерес юних читачів до цього жанру. «Манга – це не просто комікси. Вона включає в себе широкий спектр тем: від наукової фантастики до повсякденного життя, від романтичних історій до бойовиків. Манга часто служить основою для аніме, що дозволяє їй охопити більшу аудиторію. Аніме та манга – це два відомі формати творчості, що виникли в Японії, але вони мають свої відповідності в інших культурах. Зокрема, американські комікси можуть бути порівняні з мангою, адже обидва представляють собою графічні романи, присвячені широкому спектру жанрів і тем. Від супергеройських пригод до інтригуючих кримінальних розповідей. Комікси, подібно до манги, пропонують читачам різноманітність історій і стилів малюнка. Однак, вони відрізняються по своїй візуальній естетиці та конвенціях поведінки персонажів» [2]. Фіксуючи зацікавлення мальописами, розвитком світової та української культури, маємо на меті по-новому висвітлити творчість вітчизняного коміксороба, яскравого представника дев’ятого мистецтва – Анатолія Петровича Василенка (7 листопада 1938 р. – 8 червня 2022 р.).

У березні 1964 р. вийшла стаття Клода Бейлі «Чи є мальописи мистецтвом?» (La bande dessinée est-elle un art?), і саме від неї бере початок називання коміксів дев’ятим мистецтвом [3]. Творче напрацювання мальописця Василенка вважаємо недостатньо вивченим і осмисленим, нині його роботи вимагають нового прочитання та дослідження, адже, як зазначено в електронному виданні «Українські мальописці»: «Творчість Анатолія Петровича – це наче документальне кіно українського народу з його гумором, страхами, забобонами та радощами, де підписи до малюнків є не костурами, як у деяких інших художників, а органічною складовою художнього всесвіту» [4].

Постановка завдання. Актуальним вважаємо дослідження напрацювання Анатолія Василенка як знакового явища в українській культурі, зокрема через типізацію казкових персонажів у коміксах митця на матеріалах дитячого журналу «Соняшник», який видавався із 1991 р. до 2007 р. У виданні публікувалися цікаві головоломки для юних читачів, завдання з англійської мови, вірші українських письменників, комікси, інтерв’ю з сучасними українськими митцями. Головною редакторкою була письменниця та журналістка Леся Воронина.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети нами були застосовані базові наукові методи, зокрема вдумливе сучасне прочитання, осмислення, аналіз коміксів Анатолія Василенка; діалектичний і соціально комунікаційний підходи сприяли дослідженню явища у розмаїтті його зв’язків і впливів з огляду на соціальне призначення; історичний метод дослідження обумовив розгляд коміксів митця в історико-соціальному та культурному контекстах; історико-хронологічний метод висвітлив процес становлення і розвитку мальописів митця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комікси як самостійний жанр виникли в період між Першою та Другою світовими війнами при-

близно одночасно в Європі (Бельгія, Франція) та США. Ю. Ковалів зазначає: «Цей візуально-словесний жанр маскульту з виразними ознаками інтерсеміотики був започаткований у 1892 у недільних випусках газети "Ігземінер" (Сан-Франциско), швидко поширився в американській гумористичній періодиці <…>. У 1908 художник Г. К. Фішер у серії "Матт і Джозефф" поєднав три визначальні компоненти жанру (головний персонаж, виклад історії в картинках із продовженням, текст), надавши їй форми газетної шпальти. З 20-х ХХ ст. К. називають ілюстровану книжку для пересічного читача, сюжети якої розбудовуються за однією з поширених тем (шпигунство, вестерн, "зоряні війни", пригоди суперменів, фантастика, фентезі, кримінальні історії, секс, садизм тощо), хоч іноді використовувалися мотиви та образи світової літератури <…>. К. притаманні жорстокість <…>, здебільшого примітивне трактування художніх явищ, схематизація їх, а також чітке розмежування добра і зла, ідеалізованих героїв та невиправних злочинців)» [5, с. 508]. Журналісти застосовували жанр коміксу для актуальних коментарів. Їм вдавалося привертати увагу читачів газет та журналів до серйозної інформації. Комікс – ланцюг статичних зображень, які об'єднані загальним сюжетом. Усередині зображень зазвичай розташований текст, який їх пояснює, а діалоги передаються за допомогою спеціальних хмар або бульбашок. Комікси читають, тобто сприймають зображення по черзі, зліва направо, зверху донизу в американських та європейських традиціях. При цьому мозок читача перекидає логічні зв'язки між малюнками приблизно так само, як між сценами в кіно. Причому дітям створення таких зв'язків удається без зусиль. Кадри коміксу – це логічна суміш різноманітних жанрів образотворчого мистецтва – пейзаж, портрет, натюрморт. Василенко зізнався в інтерв'ю Олегові Смалю, що «означення "комікс" у радянські часи було заборонене» [6, с. 12]. Антоніна Мовчун та Леся Мовчун витлумачили значення терміна у виданні «Літературні секрети : Словник-довідник літературознавчих термінів школяра» (2012): «Назва комікс прийшла з англійської мови, мала первісне значення смішний, комічний. Комікси цікаво читати, бо належать вони до графічно-оповідного жанру. Це серія малюнків із короткими текстами, які разом утворюють цікаву розповідь. Отже, над коміксом працюють два автори – письменник і художник. Читання коміксу – ніби мандрівка фільмом: голоси героїв, читаючи, чуєш, а дії бачиш на малюнках» [7, с. 152–153]. Авторки рекомендують звертатися до видання «Соняшник», на сторінках якого надруковано багато творів цього жанру.

Письменниця Леся Воронина вподовж 1991–2007 рр. працювала у журналі для дітей «Соняшник», редагувала його, прагнула пробудити бажання в школярів читати. Щоб зацікавити юнь, вона під псевдонімом Гаврило Ґава створила понад 100 сюжетів коміксів. В інтерв'ю Олександрові Гаврошу мисткиня розповідала історію появи мальописів у її творчості: «Свого часу, коли я працювала в "Соняшнику", мені багато чого доводилося робити самій. Так, коли я не могла знайти цікавих коміксів, то сідала й писала сценарії тих коміксів сама. Щоправда, не під своїм іменем, а під псевдонімом Гаврило Ґава. А в коміксах, як відомо, весь час має бути динамічна дія, рух, постійно мають змінюватися картинки. Мабуть, це мені дуже багато дало» [8, с. 9].

Виклад основного матеріалу. Анатолій Петрович Василенко народився на Полтавщині у с. Нижня Ланна Карлівського району. Навчався у Миргородському керамічному училищі та Київському училищі прикладних мистецтв. «Ще змалку створював карикатури та скетчі. Першою карикатурою художника було зображення двоюрідного брата. Натомість улюбленою темою малюнків Василенка завжди були кицьки, тому й прізвисько він собі заробив відповідне – "Котячий Художник"» [4]. Як графік, карикатурист, мальописець працював у журналах «Перець», «Соняшник», газеті «Сільські вісті» тощо. Оформив близько 100 книжок. Творчі напрацювання Анатолія Василенка є хронографом часу, адже, як сам згадував: «На заводі я малював пригоди, що спостерігав щодня: крадіжки цукру, втечі від охоронців, випивання в генделику після робочого дня» [4]. Бібліографія робіт митця свідчить про широке коло інтересів до суспільного життя, явищ, які в ньому відбуваються, моральних хвороб радянської доби, та світу дитини, її розвитку, формуванню етичних засад, які будуть мати проєкцію у доросле життя: «Виступає Коля Парабола» (співавтор С. Герасімчук) (1964), «Дивовижні пригоди Олівця та Незнайки на острові казкових скарбів» (1966), «Житіє святих і нечестивих» (співавтор С. Герасімчук) (1968), «У гонитву за роботами» (1969), «Виправлена відмітка» (1969), «Пригоди залізного коня» (1970), «Пригоди Тимка-звіролова» (1970), «Добрий робот» (1971), «Петрик у Космосі» (1971), «Пригоди Перченяти» (1972), «Летимо до Арктики!» (1975), «Пригода, повна несподіванок» (1977), «Таємниця одного чудовиська» (1979), «Патруль» (1979), «Мандрівка в долину

Алфея» (1980), «Пригоди кота Чорнолапенка» (1983), «Веселим олівцем» (1988), «Країна чарівників» (1990), «Пригоди лиса Микити» (1991), «Детективи з 5-го "А"» (1992), «Земля скарбів» (співавтор Ю. Ярмиш) (1992), «Космічні пірати» (1992), «Планета казок» (1992), «Тут був Вася» (2012), «Антологія української карикатури. Частина друга: Анатолій Василенко» (2020) тощо.

Упродовж 1991–2006 рр. народний художник України Анатолій Василенко створював комікси для журналу «Соняшник» [9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19]. Андрій Малюк, який ще у шкільні роки познайомився з його мальописами, виокремив рису, притаманну лише цьому митцеві: «Покажи його малюнки іноземцю, і він про нас більше довідається, ніж товстелезні трактати про національний менталітет читав би» [20, с. 6]. Борис Поліщук писав: «Має талант од Бога. Побачив свого часу Всевишній, як у Нижній Ланні Карлівського району на Полтавщині хлопченя розмальовує цвяхом та крейдою ворота, тини й хліви, і відкрив перед ним широку дорогу» [21, с. 4]. До розвитку таланту долучився й батько. Він повернувся з Другої світової війни з командирською польовою сумкою, у якій були спеціальна кишенька-патронташ для олівців. У ній хлопець знайшов огризки олівців, які вдалося виколупати. Оскільки паперу не було, то малював на полях тодішніх газет. Масляні фарби йому подарували, коли був шестикласником. У школі іноді зникав із уроків, так що ніхто не міг знайти. Тимчасом його забирав військкомат малювати карти районів.

Олег Смаль поділився спогадом про майстерню митця, що нагадує:

«Ноїв ковчег – зображеннями котів, песиків, пташок, риб завішані всі стіни» [6, с. 12]. Відтак у назвах коміксів маємо зооніми: «Пригоди лиса Микити» (1991), «Неймовірні котячі історії, або просто … КОТО-ВАСІЯ!!!» (2004), «Найстрашніший хижак куцохвостий!!!» (2004), «Мисливські оповідки або страшні історії про хижого зайця» (2005), «Поради мисливцям, як упіймати вовка» (2005). Він малював очеретиною, умоченою в туш, колоритних котів і песиків із казок Анатолія Костецького. Надихнули митця на створення котячої серії його власні чорні коти Фросик та Шурка. У 2002 р. трапилася цікава пригода з малюнками котів: видавництво «Дніпро» випустило календарі з малюнками котів. Згодом знайомі художника побачили їх на набережній – твори повирізали з календарів, уставили в рамочки й продавали, як картини.

Інтерес до мальописів формується нині в учнів початкової школи. Так, чинною Типовою освітньою програмою для 1–4 класів закладів середньої освіти, розробленою під керівництвом Олександри Савченко [22], передбачено, що відповідно до змістової лінії «Читаємо» другокласник «добирає для читання дитячі книжки на відповідну тему: … фантастика…та ін.» [22, с. 14], а відповідно до змістової лінії «Досліджуємо медіа» «висловлює свої думки і почуття з приводу прослуханих/переглянутих медіапродуктів (коміксів…)» [22, с. 15].

Сьогочасною Типовою освітньою програмою для 1–4 класів закладів середньої освіти, розробленою під керівництвом Романа Шияна, визначено, що відповідно до змістової лінії «Читаємо» учень / учениця «… може експериментувати з текстом (змінює кінцівку, місце подій);… фантазує на основі прочитаного: придумує іншу кінцівку твору, змінює місце подій, додає нових персонажів» [22, с. 8]. Очікувані результати для третьокласників та четвертокласників такі: «створює прості візуальні медіапродукти (комікс тощо) самостійно та в групі, ураховує мету й аудиторію» [22, с. 13].

Вітчизняні автори підручників НУШ використовують комікси як навчальний матеріал. Олена та Андрій Іщенки в «Українській мові та читанні» (2020) звернулися до мальопису Анатолія Василенка «На току». Вони подали біографічну довідку про знаменитого художника, назвавши його «батьком українського коміксу» [23, с. 25]; сформували тлумачний словничок до тексту (тік, комора). Їхній творчий підхід виявився ще й у тому, що запропонували розглядати комікс частинами з послідовними відповідями на запитання: «1) Чому Чорнолапенко вирішив сховатися на току? Знайдіть іменники-антоніми в репліці кота Чорнолапенка. 2) Що трапилося, поки кіт спав? 3) Що, вашу думку, може статися далі? 4) Що вразило кота? 5) Що зробив Чорнолапенко? 6) Як вдалося здолати пацюка? Пригадайте: іменники-назви істот відповідають на питання хто?, а назви неістот – на питання що? 7) Запишіть кінцівку історії» [23, с. 25–26].

Ганна Остапенко ввела для другокласників рубрики «Читаю комікси» та «Створюю текст за коміксом» до «Української мови та читання» (2025). Авторка підручника дібрала низку запитань: «1) Прочитай комікс "Я допомагаю, перемогу наближаю". Чому хлопчик сумував? 2) Як він міг долучитися до доброї справи? 3) Розкажи, як ти допомагаєш дорослим або що б ти міг/могла робити для України? 4) Запам'ятай, як пишеться слово "захисники". Запиши з ним речення» [24, с. 116–117]. Авторка підручника запропо-

нувала школярам 2 класу порівняти, як передають одну й ту саму інформацію текст-розповідь та комікс, зробити висновок, яка форма подання інформації вплинула більше, чи можна перетворити на комікси всі повідомлення [24, с. 116–117].

Інна Большакова та Марина Пристінська ввели розділ «Комікс» до підручника для 3 класу «Українська мова та читання» (2020) [25]. Авторки сформували креативне завдання: «1) Уяви, що на нашу планету приземлилися інопланетяни. Як вони розмовляють? Утвори пари слів землян та інопланетян: Привіт! – Крібубу! Фу! Які зі слів інопланетян є вигуками в українській мові? Придумай і намалюй комікс про зустріч землян та інопланетян. Запиши діалоги між ними» [25, с. 85].

Педагогиня Наталія Яценко вважає комікси «гарним засобом розвитку творчого мислення учнів і мовлення» [26, с. 6]. Вона стверджує, що «комікси – це синтетичний вид мистецтва, сучасне медіа, яке поєднує в собі книжну графіку, кінематограф і літературу» [26, с. 4], розглядає їх як інноваційний метод навчання. У своїй роботі вона використовувала чорно-білі комікси, до яких учні придумували діалоги відповідно до зображуваної ситуації. Школярі виконували роботи самостійно. Наприкінці уроку вчителька вивішувала комікси на дошку, щоб обрати кращі роботи. Вподовж 7 днів комікси висіли на допоміжній дошці, щоб школярі інших класів могли поставити свої вподобайки. Наступного тижня працювали над іншим коміксом.

Педагогиня сформувала навчальні можливості коміксів:

– розповісти складну історію декількома зображеннями;

– забезпечити коментарем будь-який малюнок на різну тематику;

– використовувати символи, які легко ідентифікуються всіма учнями;

– на сценках коміксу, його малюнках можна моделювати культуру спілкування, життєві ситуації;

– прокоментувати та проілюструвати актуальні питання життя (підліткові, сімейні стосунки, толерантність тощо) в ігровій формі.

Пані Яценко напрацювала низку прийомів використання коміксів. Серед них «Розкажи історію», алгоритм виконання якого складається з таких етапів: нарізати світлини або малюнки з певним сюжетом, утворити «кадри». Учні отримують завдання повторно за цими малюнками розповісти власні історії; видалити останній малюнок «мультфільму», історії й дати завдання придумати фінал, тобто домалювати кадр. У кінці проголосувати за кращий фінал груп; дати учням готові комікси, але з порожніми «хмарками» для слів. За малюнками, за логікою подій придумати діалоги. Історії навіть за однаковими малюнками можуть бути різними.

Її прийом «Створити комікс» передбачає чотири підходи: 1) скорочення тексту коміксів до одного речення з подальшим аналізом змін у змісті коміксів; 2) роздачу учням готових коміксів із заповненою історією, але з деякими порожніми «хмарками», які школярі можуть заповнити. Наприкінці порівняти та оцінити творчість роботи груп; 3) видалення «баблів» із готових коміксів, на їх місці учні повинні придумати власні історії, діалоги, монолог за малюнками; 4) роздачу групам різних малюнків одного сюжету з проханням заповнити діалогами певну частину сюжету на власний розсуд, потім поєднати роботу, прочитати повністю комікс. Молодшим учням подобається розфарбовувати комікси, можна дати їм таку можливість наприкінці роботи.

Учителька пропонує створювати комікс-характер шляхом обрання популярного для їхнього віку персонажа твору, який читають. Бесіда із учнями може відбуватися за таким планом:

1. Що робить цей персонаж особливим?
2. Що можуть робити ці персонажі в коміксі?
3. Які в них недоліки?
4. На що, на кого персонажі схожі?
5. Які в них інтереси та амбіції?

Після цього завдання доцільно запропонувати кожній групі обрати улюблений персонаж та спроєктувати простий ситуаційний діалог, який буде типовим для цього персонажа.

Висновки. Отже, комікс як феномен з'явився в українській сфері читання завдяки вітчизняним письменникам Анатолієві Василенку, Лесі Вороніній та іншим. Цей графічно-оповідний жанр сприяє розвитку читацької грамотності, уяви, мовлення та креативного мислення учнів початкової школи. Його використання відповідає принципам Нової української школи, зокрема дитиноцентризму, інтегрованого навчання та формування позитивної мотивації до пізнання.

Цей жанр має свою історію та особливості реалізації, зокрема, існує можливість проведення інтегративного заняття, що об'єднує літературу, мистецтвознавство, образотворче мистецтво, культуру, історію. Комікси є джерелом фіксації життя в моменті, збереження історичної, емоційної палітри почуттів. Сучасні митці, дотичні до цього жанру, нині відстоюють Україну, її право на вільне існування.

Таким чином, комікси Анатолія Василенка на заняттях з української мови і читання сприяють вихованню сьогочасного покоління, збереженню культурної спадщини та формуванню національної свідомості. У процесі навчання цей жанр є не лише розважальним елементом, але й засобом освіти. Вивчення історії коміксів, розуміння закладених у них сенсів, сприяє розвитку критичного мислення, осмисленню історичних процесів, морально-етичних засад. Комікси – це своєрідний медіаформат, який тісно взаємодіє із культурними, соціальними та політичними процесами в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. AniTube – аніме онлайн українською : веб-сайт. URL: https://anitube.in.ua/ (дата звернення: 04.05.2026).

2. Що таке аніме та манга? З чим їх можна порівняти? *Приватний підприємець* : веб-сайт. URL: https://chp.com.ua/kultura-i-iskusstvo/item/85361-shcho-take-anime-ta-manga-z-chim-jikh-mozhna-porivnyati (дата звернення: 24.04.2026).

3. Lana. Чому комікси називають дев'ятим мистецтвом і до чого тут Геґель : веб-сайт. URL: https://svitlana.in.net/chomu-komiksy-nazyvayut-dev-yatym-mystetstvom-i-do-chogo-tut-gegel/ (дата звернення: 04.05.2026).

4. Українські мальописці. Частина 2 : Анатолій Василенко : веб-сайт. URL: https://uageek.space/um-anatoliy-vasylenko/ (дата звернення: 10.05.2026).

5. Літературознавча енциклопедія : у 2-х т. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 608 с.

6. Смаль О. Веселий Василенко. *Дзеркало тижня*. 2004. 10 січня. С. 12.

7. Мовчун А., Мовчун Л. Літературні секрети : словник-довідник літературознавчих термінів школяра. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 224 с.

8. Гаврош О. Леся Воронина : Мрію, щоб усі крокодили раптом полетіли у космос : відома дитяча письменниця розповіла «УМ» про казкових чудовиськ «міщан», уроки карате та досвід написання коміксів. *Україна молода*. 2009. 8 квітня. С. 8–9.

9. Василенко А. Пригоди лиса Микити. *Соняшник*. 1991. № 1. С. 5.

10. Василенко А. Школа чарівників. *Соняшник*. 2003. № 5. С. 7.

11. Василенко А. Пригоди домовичка Гуп-Гупика. *Соняшник*. 2003. № 10. С. 16.

12. Василенко А. Без назви. *Соняшник*. 2004. № 10. С. 16.

13. Василенко А. Неймовірні котячі історії, або просто … КОТО-ВАСІЯ!!! *Соняшник*. 2004. № 11. С. 8.

14. Василенко А. Найстрашніший хижак куцохвостий!!! За двома зайцями. *Соняшник*. 2004. № 12. С. 15.

15. Василенко А. Снігове частування. *Соняшник*. 2005. № 1. С. 12.

16. Василенко А. Мисливські оповідки або страшні історії про хижого зайця. *Соняшник*. 2005. № 2. С. 16.

17. Василенко А. Хто кого? *Соняшник*. 2005. № 6. С. 16.

18. Василенко А. Поради мисливцям, як упіймати вовка. *Соняшник.* 2005. № 11. С. 16.

19. Василенко А. Без назви. *Соняшник*. 2006. № 1. С. 15.

20. Малюк А. Феномен Василенка. *Сільські вісті*. 2005. 10 серпня. С. 6.

21. Поліщук Б. Василенко домалювався! *Сільські вісті*. 2005. 3 червня. С. 4.

22. Типова освітня програма для 1–4 класів закладів середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv? (дата звернення: 05.04.2026).

23. Іщенко О., Іщенко А. Українська мова та читання : підручник для 3 кл. закл. загал. серед. освіти : у 2-х ч. Ч. 2. Київ : Літера ЛТД, 2020. 112 с.

24. Остапенко Г. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закл. загал. серед. освіти : у 2-х ч. Ч. 2. Київ : Світич, 2025. 128 с.

25. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закл. загал. серед. освіти : у 2-х ч. Ч. 2. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.

26. Яценко Н. Скетчноутинг і комікси на уроках української мови та літератури. Візуалізація ідей. *Вивчаємо українську мову та літературу.* 2018. № 12. С. 2–6.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 01.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.11.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2026